

7. Данилевич А. А., Петрова О. В., Самарин В. И. Уголовный процесс : учеб.-метод. пособие. Минск : БГУ, 2016. 351 с.

ЭВАЛЮЦЫЯ ПАДЫХОДАЎ ДА ПАКАРАННЯ Ў АЙЧЫННЫМ КРЫМІНАЛЬНЫМ ПРАВЕ 1920-Х ГАДОЎ

С. А. Гур'еў

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Автором рассматривается понятие наказания как одного из центральных институтов уголовного права. Отмечается, что для отечественного уголовного права 1920-х годов была характерной попытка формального отказа по политико-идеологическим причинам от наказаний в пользу «мер социальной защиты», но фактически признаки института наказания сохранились в тогдашнем законодательстве. Только в 1934 году советское уголовное законодательство вновь вернулось к термину «наказание».

Аўтарам разглядаецца паняцце пакарання як аднаго з цэнтральных інстытутаў крымінальнага права. Адзначаецца, што для айчыннага крымінальнага права 1920-х гадоў была характэрнай спроба фармальнай адмовы па палітыка-ідэалагічных прычынах ад пакаранняў на карысць «мер сацыяльнай аховы», але фактычна прыкметы інстытута пакарання захаваліся ў тагачасным заканадаўстве. Толькі ў 1934 годзе савецкае крымінальнае заканадаўства зноў вярнулася да тэрміна «пакаранне».

The author considers the concept of punishment as one of the central institutions of criminal law. It is noted that for domestic criminal law of the 1920s. there was a characteristic attempt to formally refuse, for political and ideological reasons, penalties in favor of “social protection measures,” but in fact the signs of the institution of punishment were preserved in the legislation of that time. Soviet criminal legislation return to the term “punishment” only in 1934.

Ключевые слова: наказание; уголовное право 1920-х годов; меры социальной защиты.

Ключавыя словы: пакаранне; крымінальнае права 1920-х гадоў; меры сацыяльнай аховы.

Keywords: punishment; criminal law of the 1920s; social protection measure.

Пакаранне з'яўляецца адным з цэнтральных інстытутаў крымінальнага права, таму, адсочваючы перамены ў яго прававым рэгуляванні, магчыма зразумець накірункі і змест дзяржаўнай крымінальна-прававой палітыкі, якая ажыццяўлялася ў разглядаемы перыяд савецкай уладай Беларускай ССР і была накіравана на глыбокую сацыяльна-эканамічную і палітыка-ідэалагічную перабудову грамадства. Зважаючы на тое, што шматлікія сучасныя айчынным крымінальна-прававыя катэгорыі з'яўляюцца спадкаемцамі адпаведных савецкіх інстытутаў і нормаў, вывучэнне апошніх дазваляе больш глыбока зразумець генэзіс асноўных палажэнняў беларускага крымінальнага права.

Паколькі найбольш буйнымі крымінальна-прававымі актамі, якія рэгулявалі пытанні пакарання ў 1920-я гады, з'яўляліся Крымінальныя кодэксы (КК) БССР 1922 года і 1928 года, засяродзімся на аналізе іх канцэптуальных палажэнняў адносна разглядаемага інстытута.

КК БССР 1922 года выразна акрэсліў пачатак адмовы айчыннага крымінальнага права ад класічнай прававой школы на карысць новай эклектычнай крымінальна-прававой канцэпцыі, пабудаванай на базісе ўспрынятых праз прызму марксісцкага класавага вучэння сацыялагічнай і часткова антрапалагічнай навуковай тэорыі адносна крымінальнага пакарання і падставаў адказнасці. У Кодэксе была ажыццяўлена няўдалая спроба фармальнай адмовы ад крымінальных пакаранняў увогуле з заменай іх «мерамі сацыяльнай аховы». Аднак адсутнасць кансэнсуса па гэтым пытанні ў навуковым асяродку і нізкі агульны тэхніка-юрыдычны ўзровень Кодэкса не дазволілі гэта здзейсніць у поўнай меры.

Увядзенне мер сацыяльнай аховы, у аснове якіх ляжала адпаведная заходне-еўрапейская тэорыя, было найбольш істотнай рысай Кодэкса [1, с. 94]. Артыкул 46 КК 1922 года фактычна прадугледжваў два віды мер сацыяльнай аховы: за дзеянні, якія не з'яўляюцца злачынствамі, і як дадатковыя пакаранні. Да першых адносіліся адпраўленне ва ўстанову для ментальна і маральна дэфектыўных і прымусовае лячэнне, да другіх – забарона займаць тую ці іншую пасаду або займацца той ці іншай дзейнасцю, а таксама выдаленне з вызначанага месца (высылка).

Меры сацыяльнай аховы з'явіліся адной з разнавіднасцяў мер крымінальнай адказнасці, якія адрозніваліся ад пакарання па падставах і мэтах прымянення. Дэкларавалася, што меры сацыяльнай аховы, у адрозненне ад пакарання, не ставяць сваёй мэтай кару і помсту злачынцу, іх асноўная мэта – ахова соцыйма ад грамадска небяспечных учынкаў шляхам прымянення да правапарушальнікаў мер сацыяльнага ўздзеяння. Пры гэтым адрозніваліся падставы прымянення мер

крымінальнай адказнасці. Так, калі пакаранні прымяняліся за віноўныя дзеянні, то меры сацыяльнай аховы ўжываліся зыходзячы з ацэнкі небяспечнасці самой асобы, нават калі яна не здзейсніла злачынства, але на думку суда ўяўляла па якой-небудзь прычыне (часцей за ўсё пад увагу бралася паходжанне абвінавачанага ці род яго заняткаў) небяспеку для савецкага грамадства. Такая дваістасць падставаў прыцягнення да крымінальнай адказнасці прыводзіла да іх дубліравання і ўзмацняла рэпрэсіўнасць Кодэкса. Прычым даследчыкі адзначаюць, што практыка рэалізацыі мераў сацыяльнай аховы да асобаў, прызнаных «сацыяльна небяспечнымі», хоць і не вінаватых у здзяйсненні якіх-небудзь канкрэтных грамадска небяспечных дзеянняў, была больш шырокай, чым прадугледжвалася заканадаўствам [2, с. 115, 140].

Тэарэтычна тэрмін і вызначэнне «пакарання» не маглі існаваць у тагачасным крымінальным заканадаўстве, бо канцэпцыя мераў сацыяльнай аховы вызначала, што асоба, якая здзяйсняе сацыяльна-небяспечныя дзеянні, не вінаватая ў гэтым, усе яе дзеянні і паводзіны, у тым ліку супрацьпраўныя, дэтэрмінаваны грамадствам і ўмовамі жыцця, а калі няма віны асобы ў яе дзеяннях, то нельга ўжываць да такой асобы пакаранне. Тым не менш, пакаранне, як тэрмін і інстытут крымінальнага права, захавалася ў КК 1922 года (артыкулы 32, 33), пры гэтым, як вынікае з аналізу закона, яно быццам было таксама аб'яўлена мерай сацыяльнай аховы, што па сутнасці і падставах прымянення супярэчыла сацыялагічнаму прававому падыходу, правілам фармальнай логікі і заканадаўчай тэхнікі.

Асноўныя канцэпцыі КК 1922 года атрымалі далейшае развіццё і прывялі да поўнай адмены тэрмінаў «пакаранне» і «віна» у наступным КК БССР 1928 года, пакінуўшы ў якасці асноўнай падставы крымінальнай адказнасці толькі «небяспечны стан асобы» і замацаваўшы меры сацыяльнай аховы ў якасці адзінага віда крымінальнай адказнасці. Тым самым фармальна былі вырашаны канцэптуальныя памылкі папярэдняга КК. Кодэкс 1928 года прадугледжваў меры сацыяльнай аховы трох відаў: судова-папраўчага характара (арт. 27), медыцынскага характара (арт. 58), медыка-педагагічнага характара (арт. 59). Патрэбна сказаць, што нягледзячы на фармальную адмову ад тэрміна «пакаранне», пад яго прыкметы ў класічным разуменні амаль цалкам падпадалі згаданыя меры судова-папраўчага характара.

Такім чынам, для айчыннага крымінальнага права 1920-х гадоў была характэрнай спроба фармальнай адмовы па палітыка-ідэалагічных прычынах ад пакаранняў на карысць «мер сацыяльнай аховы», але фактычна прыкметы інстытута пакарання захаваліся ў тагачасным

заканадаўстве. Толькі ў 1934 годзе савецкае крымінальнае заканадаўства зноў вярнулася да тэрміна «пакаранне», а наступны КК БССР 1960 года адрадіў класічны заканадаўчы падыход да разглядаемага інстытута, адмовіўшыся ад мер сацыяльнай аховы.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Исаев М. М. Общая часть уголовного права РСФСР. Л. : Госиздат, 1925. 199 с.

2. Сулейманов А. А. Уголовный кодекс РСФСР 1922 г.: концептуальные основы и общая характеристика : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Ульяновск, 2006. 194 л.

ТРАНСФОРМАЦИЯ ПРОЦЕССУАЛЬНОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ЗНАНИЙ В ДОКАЗЫВАНИИ

Р. М. Ропот

Академия МВД Республики Беларусь,
г. Минск, Республика Беларусь

В статье делается вывод о том, что трансформация имеющихся уголовно-процессуальных норм путем наполнения их новым действенным криминалистическим содержанием выступает обязательной предпосылкой наделения процессуально уполномоченных лиц возможностью реального оперирования современным научно-практическим ресурсом судебной экспертизы в целях перехода на качественно новый уровень доказывания.

У артыкуле робіцца выснова аб тым, што трансфармацыя наяўных крымінальна-працэсуальных норм шляхам напаўнення іх новым дзейсным криміналістычным зместам выступае абавязковай перадумовай надзялення працэсуальна ўпаўнаважаных асоб магчымасцю рэальнага апэравання сучасным навукова-практычным рэсурсам судовай экспертызы ў мэтах пераходу на якасна новы ўзровень даказвання.

The article concludes that the transformation of existing criminal procedural rules by filling them with new effective criminalistic content is a prerequisite for empowering procedurally authorized persons to actually operate a modern scientific and practical resource of forensic examination in order to move to a qualitatively new level of evidence.

Ключевые слова: трансформация уголовно-процессуального законодательства; порядок использования специальных знаний при расследовании преступлений.